

Ο χαρακτήρας της επανάστασης του 1821

Οι ιδεολογικές και πολιτικές προσλήψεις της

της ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Editorial

Η επανάσταση του 1821 ήταν κρίκος των αστικών επαναστάσεων που πραγματοποιήθηκαν στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα στη Γαλλία, στη Βόρεια και Νότια Αμερική, Ρωσία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία Σερβία, Βέλγιο, κ.α. Προέκυψε ως συνέπεια των κοινωνικοοικονομικών αντιθέσεων που οξύνθηκαν στην περίοδο μετάβασης από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό.

Η επανάσταση ήταν αστική και ταυτόχρονα εθνικοαπελευθερωτική. Η αστική τάξη, για να εξασφαλίσει την οικονομική και πολιτική κυριαρχία της, έπρεπε να χειραφετηθεί και απ' την οθωμανική κυριαρχία. Η νίκη της εθνικοαπελευθερωτικής επανάστασης ταυτόχρονα ήταν και νίκη κατά του φεουδαρχικού συστήματος και όρος απαλλαγής απ' τα δεσμά του.

Η δεινή οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε απ' τις αρχές του 19ου αιώνα, αποτέλεσμα σε μεγάλο βαθμό των Ναπολεόντειων Πολέμων, κατέδειξε με έμφαση στην ελληνική αστική τάξη τα αδιέξοδα μιας αναπτυσσόμενης, εμποροναυτιλιακής, κυρίως, αστικής οικονομίας, εντός του δύσκαμπτου και ιστορικά παρωχημένου φεουδαρχικού θεσμικού πλαισίου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όπως αναφέρει ο E. J. Hobsbawm (*Εποχή των Επαναστάσεων*,

σελ. 29) το ιδιόμορφο αρχικό φεουδαρχικό σύστημα που πρόβλεπε διανομή γης σε Τούρκους πολεμιστές χωρίς κληρονομικά δικαιώματα (παραπέμποντας, άρα, εν μέρει και στον ασιατικό τρόπο παραγωγής) είχε εκφυλιστεί σ' ένα σύστημα κληρονομικών αγροκτημάτων υπό μουσουλμάνους, κυρίως, φεουδάρχες, οι οποίοι απλώς απομυζούσαν την αγροτική παραγωγή, χωρίς να ασχολούνται με την ανάπτυξή της, δημιουργώντας οικονομικά και θεσμικά εμπόδια στην αναπτυσσόμενη και διψασμένη για πλούτο αστική τάξη. Επομένως, ήταν επιτακτική η ανάγκη απόκτησης απ' την αστική τάξη δικού της εθνικού κράτους, το οποίο θα αποτελούσε το ευνοϊκό πλαίσιο για την απρόσκοπτη οικονομική επέκταση της ελληνικής αστικής τάξης.

Παρόμοιος ήταν ο χαρακτήρας των αστικών επαναστάσεων στη Βόρεια και Νότια Αμερική, στις οποίες η νίκη των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής συνδέθηκε με την αποτίναξη του αποικιοκρατικού ζυγού και τη συγκρότηση δικού τους εθνικού κράτους.

Η επανάσταση δεν στρεφόταν μόνον κατά της οθωμανικής κυριαρχίας, αλλά και εναντίον της αντεπαναστατικής «Ιεράς Συμμαχίας» των κυρίαρχων ευρωπαϊκών δυνάμεων, που μετά τη νίκη τους στους Ναπολεόντειους Πολέμους είχαν

επιβάλει status quo κατά των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, που βρίσκονταν σε περίοδο υποχώρησης, για να διατηρήσουν και να επεκτείνουν τα κεκτημένα τους. Η Αγγλία ενδιαφερόταν, κυρίως, για την ασφάλεια και τον έλεγχο των εμπορικών οδών της στη Μεσόγειο, που επεκτεινόταν σ' Ασία και Αφρική, όπου ήδη είχε αποκτήσει αποικίες.

Η Ρωσία απέβλεπε κυρίως στη μόνιμη και δυναμική παρέμβαση των πλοίων της στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου ασκούσε επιρροή σ' ομόδοξους λαούς. Η Γαλλία είχε δραστηριοποιηθεί στην άλλη άκρη της Μεσογείου, στην Ισπανία. Οι τρεις κυρίαρχες Δυνάμεις είχαν κατά νου τον διαμελισμό της παρακμάζουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, χωρίς όμως να εμπλακούν σ' έναν νέο ευρωπαϊκό πόλεμο. Η μεταστροφή των τριών κυρίαρχων δυνάμεων, Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας υπέρ της κρατικής υπόστασης των επαναστατημένων Ελλήνων υπαγορεύτηκε απ' την ανάγκη εξυπηρέτησης των συμφερόντων τους στην περιοχή και απ' τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Η τοποθέτησή τους στο «Ανατολικό Ζήτημα» καθοριζόταν απ' τη λογική της διανομής των εδαφών της παρακμάζουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Στις δυνάμεις που αντιδρούσαν στην επανάσταση περιλαμβάνονταν και εσωτερικοί παράγοντες, όπως το Πατριαρχείο και ο ανώτερος κλήρος, οι πιο συντηρητικοί κύκλοι των κοτζαμπάσηδων, Φαναριώτες, αρματολοί, γενικά δυνάμεις που ήταν ενσωματωμένες και υπηρετούσαν τον διοικητικό μηχανισμό του οθωμανικού κράτους. Ακόμη και αστικές δυνάμεις, όπως οι ισχυροί καρβακοκύρηδες της Ύδρας, αντέδρασαν αρχικά στην κήρυξη της επανάστασης και δολοφόνησαν τον Αντώνη Οικονόμου, που ηγήθηκε λαϊκής εξέγερσης, για να τους μεταπεισεί.

Σημαντικό όμως τμήμα και αυτών των δυνάμεων σταδιακά διαφοροποιήθηκε, θεωρώντας πιο ευνοϊκή για τα συμφέροντά τους τη συγκρότηση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Η επανάσταση, λοιπόν, δεν ήταν μία πανεθνική ενέργεια, όπως την παρουσι-

άζει η αστική ιστοριογραφία, αφού τμήματα ηγετικά του πληθυσμού αντιδρούσαν ή αμφισβητούσαν την αναγκαιότητα της επανάστασης. Εξάλλου, η συμβολή στη νίκη της επανάστασης ήταν έργο κύρια των Ελλήνων, αλλά σημαντική ήταν η συμβολή και άλλων εθνικών ομάδων, όπως οι χριστιανοί Αλβανοί, οι Βλάχοι, οι Σλάβοι, χωρίς να παραλείψουμε την καθοριστική συμβολή της ναυμαχίας του Ναυαρίνου, και την εκδίωξη των στρατευμάτων του Ιμπραήμ απ' την Πελοπόννησο από το εκστρατευτικό γαλλικό σώμα υπό τον Μαιζόν.

Η επανάσταση δεν ήταν πανεθνική και με την έννοια της μη διακριτότητας και ιεράρχησης της συμβολής των κοινωνικών δυνάμεων που την πραγματοποίησαν. Ηγετική δύναμη της επανάστασης υπήρξε η ανερχόμενη αστική τάξη, που για να επιβάλει την οικονομική κυριαρχία της, θεωρούσε αναγκαία την ανατροπή της οθωμανικής εξουσίας και τη συγκρότηση σύγχρονου αστικού έθνους-κράτους. Πολιτική πρωτοπορία της ηγετικής τάξης αποτέλεσε η Φιλική Εταιρεία που συνέλαβε και οργάνωσε τη στρατηγική της εθνικής επανάστασης. Μ' αυτή την εθνικοαπελευθερωτική στρατηγική η αστική τάξη προσέelukσε στην επανάσταση ευρύτερες λαϊκές δυνάμεις, που αποτελούσαν αντικείμενο άγριας ταξικής εκμετάλλευσης και συνειδητοποιούσαν ότι είχαν βασικό συμφέρον απ' τη νίκη της επανάστασης και την απαλλαγή απ' τον τουρκικό ζυγό.

Οι φτωχοί αγρότες, οι μικρέμποροι, η περιορισμένη αριθμητικά εργατική τάξη λόγω της εκμετάλλευσης, της καταπίεσης και της οικονομικής κρίσης της εποχής υιοθέτησαν πρόθυμα την επαναστατική στρατηγική της Φιλικής Εταιρείας και αποτέλεσαν τον κορμό και την κοινωνική βάση της επανάστασης, που την ηγεσία της είχε η ολιγάριθμη αστική τάξη.

Η ελληνική αστική επανάσταση είχε διαποτιστεί από τον Διαφωτισμό, το πνεύμα της Γαλλικής Επανάστασης και τις ριζοσπαστικές τάσεις του Ρήγα Φεραίου, που υποστήριζε ένα παμβαλκανικό επαναστατικό κίνημα. Η επανάσταση

αποτύπωσε την προοδευτική σφραγίδα της στα συντάγματα του αγώνα, ριζοσπαστικά για την εποχή, τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα του πληθυσμού, όπως η διάκριση εξουσιών και το γενικό εκλογικό δικαίωμα για τους άντρες.

Αυτός ο προοδευτικός ριζοσπαστισμός διακυβεύτηκε κατά τους εμφυλίους πολέμους απ' τους μεγαλογαιοκτήμονες, που τάσσονταν μεν υπέρ ενός εθνικού κράτους, όχι όμως ιδιαίτερα ισχυρού, σ' αντιδιαστολή με τις υπερεισχυμένες τοπικές εξουσίες, τις οποίες ευελπιστούσαν ότι θα επηρέαζαν αποφασιστικά υπέρ των συμφερόντων τους. Επικράτησε όμως η νεωτερική άποψη της αστικής τάξης για συγκεκριμένο δημοκρατικό εθνικό κράτος, αναγκαίο για την οικονομική της ανάπτυξη. Οστόσο μετά τη δημιουργία του εθνικού κράτους, οι αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες ευλόγησαν την επικράτηση αυταρχικών καθεστώτων, της «πεφωτισμένης δεσποτείας» του Ι. Καποδίστρια και της απόλυτης μοναρχίας του Βαυαρού Όθωνα, χωρίς τον δημοκρατισμό των συνταγμάτων του Αγώνα.

Η προοδευτική σε εκείνη την εποχή αστική τάξη, παρά τις αντιθέσεις μεταξύ των διαφόρων μερίδων της, βρισκόταν σε αντιπαράθεση με τους κοτζαμπάσηδες με γνώμονα βέβαια τα ιδιοτελή συμ-

φέροντα της και όχι τα συμφέροντα των ευρύτερων κοινωνικών δυνάμεων που αποτελούσαν την κοινωνική βάση της επανάστασης. Αυτών των αντιθέσεων αποτέλεσμα ήταν οι εμφύλιοι πόλεμοι μεσούντος ενός εξαιρετικά άνισου εθνοκοαπελευθερωτικού αγώνα.

Κομβικό οικονομικό επίδικο των εμφυλίων πολέμων αποτέλεσε η διαχείριση των δανείων απ' το εξωτερικό, που έκρινε καθοριστικά την έκβαση της εμφύλιας σύρραξης, όσο και η τύχη των εθνικών γαιών, των τεράστιων εκτάσεων που απαλλοτρίωσε η νίκη της επανάστασης από τους Τούρκους τιμαριούχους.

Οι κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου αντιμετώπιζαν τις εθνικές γαίες ως περιουσία τους, επιδίωκαν την εκποίηση τους, για να τις αγοράσουν με ευτελές τίμημα. Οι караβοκυραίοι, απεναντίας, προωθούσαν την υποθήκη τους με αντίτιμο τον εξωτερικό δανεισμό, που κατά κανόνα τον αξιοποιούσαν, για την εξυπηρέτηση των ιδιοτελών οικονομικών συμφερόντων τους.

Οι λαϊκές δυνάμεις προσδοκούσαν μοίρασμα της γης, για να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο που είχε καταβαρυνθεί με τον πόλεμο, ενώ οι στρατιωτικοί απαιτούσαν να τους δοθεί η γη ως αντάλλαγμα για τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες.

Η όξυνση των αντιθέσεων οδήγησε σε πολεμικές συγκρούσεις των επαναστατικών δυνάμεων. Οι εμφύλιες συγκρούσεις δεν αποτελούν ιδιαιτερότητα της ελληνικής φυλής, όπως υποστηρίζει η αστική ιστοριογραφία, αλλά προϊόν των αντιθέσεων των επαναστατικών δυνάμεων, με πρωταγωνιστή την αστική τάξη. Τελικά, επικράτησε η ηγετική δύναμη της επανάστασης, η αστική τάξη, με επίκεντρο τους πλοιοκτήτες και τους μεγαλεμπόρους, που είχαν συμμαχήσει με ασποικημένα στρώματα των κοτζαμπάσηδων, με αστούς διανοούμενους (Φαναριώτες) αλλά και τμήμα των στρατιωτικών (κυρίως αρματολοί της Ρούμελης). Η αστική τάξη είχε συμμαχήσει και με την πιο προηγμένη καπιταλιστική δύναμη της εποχής, τη Βρετανική Αυτοκρατορία. Με την επικράτησή της η αστική τάξη εξασφάλισε τη συγκρότηση ενός σύγχρονου συγκεντρωτικού ελληνικού αστικού κράτους, που ήταν αναγκαίος όρος, *sine qua non*, για την οικονομική εκτίναξή της.

Η νίκη της επανάστασης και η συγκρότηση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, όπως συμβαίνει στη μετάβαση από έναν εκμεταλλευτικό σε άλλον εκμεταλλευτικό σχηματισμό, δεν οδηγεί στην κατάργηση της εκμετάλλευσης αλλά στην αλλαγή του ταξικού χαρακτήρα της. Οι λαϊκές δυνάμεις που αποτέλεσαν τη βάση της επανάστασης δεν εξασφάλισαν την ελευθερία τους απ' την εκμετάλλευση, αφού δεν έγινε ριζική αναδιανομή των εθνικών γαιών υπέρ των λαϊκών τάξεων, και το κυριότερο, αφού τους Έλληνες και Τούρκους κοτζαμπάσηδες αντικατέστησαν οι καπιταλιστές που επέβαλαν νέο σύστημα εκμετάλλευσης των λαϊκών δυνάμεων με την κυριαρχία των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής.

Απεναντίας, με τους αγώνες και τις θυσίες κυρίως των λαϊκών τάξεων εξασφαλίστηκαν η απελευθέρωση της αναπτυσσόμενης αστικής τάξης απ' τα δεσμά των παρακμασμένων φεουδαρχικών σχέσεων παραγωγής και οι όροι της δυναμικής ανάπτυξής της.

Η απελευθέρωση απ' τα φεουδαρχικά δεσμά, η εθνική ανεξαρτησία και η αστική δημοκρατία, αποτελούν προ-

οδευτικές κατακτήσεις στο στάδιο της ανατροπής της φεουδαρχίας, απ' τον χαρακτήρα τους όμως αδυνατούσαν να λύσουν το πρόβλημα της κοινωνικής ανισότητας και εκμετάλλευσης. Η αστική τάξη μετά τη νίκη της επανάστασής της μετατρέπεται σε καθεστωτική δύναμη που εγκαθιδρύει ένα νέο εκμεταλλευτικό και ανελεύθερο σύστημα εις βάρος των κυριαρχούμενων τάξεων. Στην ελληνική κοινωνία με τη νίκη της εθνικής αστικής επανάστασης εγκαθιδρύθηκαν καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής και αστικό κράτος, συγκροτώντας το εξελισσόμενο βέβαια πλαίσιο, στο οποίο διεξάγεται η ταξική πάλη ως σήμερα.

Η νίκη της αστικής επανάστασης στην Ελλάδα, παρά την τεράστια διαφορά δύναμης προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τον δυσμενή διεθνή συσχετισμό που είχε διαμορφώσει η «Ιερά Συμμαχία» για τις επαναστατικές αστικές δυνάμεις μετά την ήττα του Ναπολέοντα, αποδεικνύει ότι όσο ωριμάζουν και οξύνονται οι κοινωνικο-οικονομικές αντιθέσεις, τόσο ενισχύεται ως κυρίαρχη τάση της εξέλιξης η επαναστατική λύση των αντιθέσεων. Αυτή η ωρίμανση της αντικειμενικής ανάγκης για την ανατροπή ενός κοινωνικο-οικονομικού σχηματισμού οδηγεί στην ενίσχυση του υποκειμενικού παράγοντα της επανάστασης και στην υπέρβαση του δυσμενούς συσχετισμού δύναμης υπέρ των καθεστωτικών δυνάμεων ακόμη και στην ακραία μορφή αυτού του συσχετισμού στην ελληνική αστική επανάσταση. Η νίκη της επανάστασης του 1821 ανείρεσε την επιχειρηματολογία κύκλων ενσωματωμένων στον οικονομικό και διοικητικό μηχανισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που θεωρούσαν αδύνατη τη νίκη της Ελληνικής Επανάστασης λόγω ενός υπερβολικά δυσμενούς συσχετισμού δύναμης ή θεωρούσαν ότι η ενισχυμένη επιρροή του ελληνικού στοιχείου στην οθωμανική διοίκηση, θα οδηγούσε σε προοδευτικές μεταρρυθμίσεις προς όφελος των υπόδουλων πληθυσμών, χωρίς να χρειαστεί επανάσταση.

Στις κρίσιμες καμπές της κοινωνικής εξέλιξης συγκρούονται πάντα οι εναλ-

λακτικές προτάσεις μεταρρύθμισης και επανάστασης. Η ριζοσπαστική τάση του Νεοελληνικού Διαφωτισμού συνέδεε την ελευθερία και την πρόοδο με την επανάσταση: «Η ελευθερία είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω της επανάστασης». Οι ανυπέρβλητες κοινωνικές αντιθέσεις αναδεικνύονται απ' τις ακραίες αντιθέσεις και εννοείται ότι μόνο με την επανάσταση αυτές οι αντιθέσεις θα λυθούν υπέρ των λαϊκών τάξεων.

Παρά τους ύμνους στην επανάσταση του 1821, η σύγχρονη κυρίαρχη ιδεολογία τονίζει ότι οι επαναστάσεις ανήκουν στο παρελθόν, ότι τα άτομα και οι κοινωνικές ομάδες έχουν δυνατότητες και δικαιώματα στη σύγχρονη αστική δημοκρατία να αγωνίζονται για την ανέλιξή τους, χωρίς όμως να είναι αναγκαία η επαναστατική αλλαγή στην κοινωνία, αφού η κατακτημένη αστική δημοκρατία επιτρέπει και ευνοεί τη διεύρυνσή της.

Οι αστοί διανοούμενοι πρεσβεύουν ότι οι επαναστάσεις ήταν αναγκαίες (αν και όχι καθολικά) στις δουλοκτητικές και φεουδαρχικές κοινωνίες, στις οποίες η κυρίαρχη τάξη δεν αναγνώριζε δικαιώματα στις κυριαρχούμενες τάξεις, αποτελώντας ένα κλειστό σύστημα που παρεμπόδιζε με τη βία αλλά και την ιδεολογική κυριαρχία, τη διεκδίκηση δικαιωμάτων και τη δυνατότητα αλλαγής του συστήματος απ' τις υποτελείς τάξεις. Επιπλέον, υπερτονίζουν ότι ακόμη και σε μία κλειστή κοινωνία, όπως η φεουδαρχική, υπήρχε η δυνατότητα κοινωνικής αλλαγής με τον συμβιβασμό της κυρίαρχης φεουδαρχίας και της ανερχόμενης αστικής τάξης, όπως χαρακτηριστικά συνέβη στη Γερμανία και τη Ρωσία. Παραβλέπουν, βέβαια, ότι αυτή η δυνατότητα όντως υφίσταται μόνο όμως στη μετάβαση από ένα εκμεταλλευτικό σε ένα άλλο εκμεταλλευτικό σύστημα.

Διατυπώνονται όμως και ριζικές αναθεωρητικές αντιλήψεις που αρνούνται την αναγκαιότητα της επανάστασης όχι μόνο στο παρόν, αλλά και την αναγκαιότητά της και κυρίως τη χρησιμότητά της στην κοινωνική πρόοδο, στις περιπτώσεις που πραγματοποιήθηκε στο

παρελθόν, με τον ισχυρισμό ότι οι επαναστάσεις είναι πολιτικές ανακατατάξεις με περιορισμένη κοινωνική και πολιτική σημασία. Σ' αυτές τις θεωρήσεις η Γαλλική αστική Επανάσταση θεωρείται «εκτροπή» που θα είχε αποφευχθεί, αν είχαν εφαρμοστεί μεταρρυθμίσεις, που θα εκτόνωναν τη λαϊκή πίεση.

Τον επαναστατικό χαρακτήρα της Αμερικανικής και Γαλλικής Επανάστασης αρνούνται και Έλληνες αναλυτές που θεωρούν ότι η Αμερικανική ή η Γαλλική Επανάσταση στα τέλη του 18ου αιώνα δεν σηματοδότησαν τη μετάβαση από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό, αλλά έναν σημαντικό ανασχηματισμό των ταξικών σχέσεων δύναμης στο εσωτερικό ενός καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού και μian αντίστοιχη αναδιάρθρωση του συσχετισμού στο κράτος με αλλαγή του συσχετισμού δύναμης υπέρ της αστικής τάξης, απολυτοποιώντας και το προαναφερθέν παράδειγμα της Γερμανίας και Ρωσίας.

Η ιδεολογική προκατάληψη των αστών διανοουμένων φτάνει στο απόγειό της στην περίπτωση που υιοθετούν μεν τον όρο «επανάσταση του 1821», αλλά την διαχωρίζουν απ' το κοινωνικό-ταξικό περιεχόμενο της απολυτοποιώντας τον εθνικό χαρακτήρα της, αφού κύρια στόχευσή της ήταν η εθνική ανεξαρτησία. Χαρακτηριστική εθνικοαπελευθερωτική επανάσταση θεωρούν την Ελληνική Επανάσταση κατά του τουρκικού και την Αμερικανική Επανάσταση κατά του αγγλικού ζυγού.

Η επίσημη ελληνική ιστοριογραφία έχει υιοθετήσει τον όρο «επανάσταση του 1821». Διαστρεβλώνει όμως το κοινωνικό περιεχόμενο της, θεωρώντας ότι η επανάσταση ήταν έργο σύσσωμου του ελληνικού έθνους και ότι ευοδώθηκε το έργο της χάρη στην εθνική ενότητα και συνείδηση. Ωστόσο, η ιστορική αλήθεια είναι ότι υπήρξαν εθνικές δυνάμεις αντίθετες στην επανάσταση, ενώ άλλες υιοθέτησαν στάση αποχής ή αναμονής. Αλλά και μεσούσης της επανάστασης ανεφύησαν ισχυρές αντιθέσεις και στους κόλπους της ηγέτιδος αστικής τάξης, αλλά και αντιθέσεις μεταξύ της

αστικής τάξης και των άλλων δυνάμεων της επανάστασης, που οδήγησαν σε οδυνηρούς εμφυλίους πολέμους και την επανάσταση στο χείλος της ήττας από τις τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις.

Η διαστρέβλωση του αστικού ταξικού χαρακτήρα της επανάστασης εκφράζεται και με την έννοια της «εθνικής συνέχειας».

Με την επανάσταση υποτίθεται ότι η ελληνικότητα αποκατέστησε τη συνέχειά της, απ' την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο, απαλλασσόμενη από «400 χρόνια τουρκικής σκλαβιάς». Η αντικατάσταση του κοινωνικού απ' το εθνικό, ως αιώνιο και ενιαίο γνώρισμα του ελληνισμού, ανατράπηκε πειστικά απ' τον μαρξιστή ιστορικό Γιάννη Κορδάτο: «... Αυτό που λέμε σήμερα έθνος δεν υπήρχε. Κι ακόμα κάτι άλλο, η ελληνική εθνότητα δεν έμεινε καθαρσίμη στο διάβα των αιώνων».

Επιπλέον, ενώ το έθνος-κράτος είναι συνδεδεμένο με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, εθνικιστές θεωρητικοί το ανάγουν στο απώτερο παρελθόν, για να διεκδικήσουν εδάφη και πληθυσμούς, να καλλιεργήσουν την εθνική υπερηφάνεια και αφοσίωση και να προωθήσουν την κυρίαρχη ιδεολογία της υποταγής

των κυριαρχούμενων τάξεων στο «εθνικό συμφέρον», που το ορίζει βέβαια η κυρίαρχη αστική τάξη.

Αυτή η μεταφυσική απολυτοποίηση της εθνικής ενότητας και συνέχειας εξυπηρετεί τη σύγχρονη αστική τάξη που επιχειρεί, απολυτοποιώντας τα παραδείγματα εθνικής ενότητας στην επανάσταση του 1821, να την επικαλείται ως αναγκαίο όρο για την εκτίναξη του σύγχρονου ελληνικού καπιταλισμού («οι Έλληνες ενωμένοι κάνουν θαύματα»). Στην πραγματικότητα, όμως, στη μνημονιακή και μεταμνημονιακή, ιδιαίτερα στις συνθήκες της πανδημίας, πορεία του ελληνικού καπιταλισμού η εθνική ενότητα συγκαλύπτει και οξύνει την αντίθεση ανάμεσα στην εκτίναξη της κερδοφορίας του μεγάλου κεφαλαίου και στην καταβαράθρωση των βιοτικών συνθηκών και των όποιων δικαιωμάτων του ελληνικού λαού.

Το γεγονός ότι χωρίς την επανάσταση του 1821 δεν θα εξασφαλιζόταν η απαλλαγή της ελληνικής κοινωνίας απ' τον φεουδαρχικό τουρκικό ζυγό, παρά την ασυμμετρία δυνάμεων και τις ενδοεπαναστατικές συγκρούσεις, αποδεικνύει την αναγκαιότητα και επικαιρότητα της επανάστασης για μετάβαση σ' ένα ιστορικά ανώτερο κοινωνικό καθεστώς, παρά την ανακήρυξή της απ' τους αστούς και ρεφορμιστές αναλυτές ως αναχρονιστικής και δυστοπικής.

Η επανάσταση του 1821 επιβεβαιώνει ότι η κοινωνία αλλάζει και προοδεύει ριζικά με επαναστάσεις.

Αυτή η αλήθεια είναι βαρύτιμη και διδακτική παρακαταθήκη για τη ριζοσπαστική Αριστερά της εποχής μας.

Ο προοδευτικός ρόλος της αστικής τάξης στην επανάσταση του 1821 έχει προ πολλού παρέλθει. Μόνον η σύγχρονη εργατική τάξη με τη θέση της στην οικονομία και την κοινωνία, την αριθμητική της υπεροπλία, το ανώτερο πλέον μορφωτικό της επίπεδο, την πολιτική πρωτοπορία της, δύναται ν' αποτελέσει τον επαναστατικό καταλύτη των οικονομικών και πολιτικών δεσμών και τον ελευθερωτή όλων των καταπιεζόμενων στην καπιταλιστική κοινωνία. **T**